

СТРУКТУРНА ПЕРЕБУДОВА ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розглядаються теоретичні проблеми розвитку регіональної економіки. Обґрунтовується необхідність застосування в регіональному розвитку кластерного механізму як прогресивної і ефективної форми розміщення продуктивних сил. Обґрунтовується необхідність перебудови економіки регіону для розвитку інвестиційних процесів.

Ключові слова: регіональна економіка, регіональна політика, регіон, кластер, регіональний розвиток, Одеська область.

I. Вступ. З просуванням України шляхом економічних перетворень на перший план дедалі більшою мірою виходять питання регіональної політики. Уряд та регіональні адміністративні установи надають великого значення поліпшенню регіонального розвитку. Важливим є проблема об'єднання елементів політики регіонального розвитку. Основним фактором стабілізації економіки регіону та переходу до сталого розвитку є структурна перебудова.

II. Постановка завдання. Дослідженню регіональних проблем економіки присвячено багато праць, але всі вони разом взяті, ще не встановили навіть сталого й однозначного відношення до самої науки про регіони, про форми регіонального розвитку. Регіональний розвиток, як режим функціонування регіональної системи, ще не став предметом пильної уваги з боку широкого кола науковців та практиків різного рівня та спеціалізації.

Деякі автори, особливо зарубіжні (Річардсон Х., Томпсон В., Некрасов Н., Кірсанов В. та інші) ще 30-40 років тому казали про певну кризу в регіональній науці, про те, що ця наука знаходиться в ембріональному стані, що теорія розміщення та регіональна економіка – це пасинки у родині економічних наук. Зараз в літературі існує безліч точок зору щодо суті та змісту структурної перебудови економіки (Я. Б. Базиліук, 2000; З. В. Герасимчук, 2002; О. Дьомін, 2003; Л. Г. Чернюк, 2002). Проте принципів роз-

біжностей в них немає. На наш погляд, для структурної перебудови необхідний перехід економіки на якісно інший рівень індустріального розвитку на базі активного впровадження нових прогресивних технологій у прогресивних галузях економіки, властивих для конкретних регіонів [5, 115]. Для структурної розбудови економіки регіонів корисними можуть бути кластерні мережі. Регіональний розвиток пов'язаний з формуванням нових інноваційних форм розміщення продуктивних сил – кластерів, які ґрунтуються на нових знаннях [6, 7]. Потрібні нові дослідження територіальної структури кластерів з точки зору впливу основних чинників: наявності матеріальних і фінансових ресурсів, трудового потенціалу, виробничої та соціальної інфраструктури. Значних результатів можна досягти шляхом комплексного використання ресурсів регіону, комбінування організаційних, економічних і виробничих чинників, формування ефективного механізму регіонального менеджменту, раціоналізації територіальної структури виробництва, розселення населення, інших аспектів регіонального розвитку, що утворюють загалом системний (синергичний) ефект структурної перебудови.

III. Результати. Структурна перебудова, як об'єктивний регіональний процес, має цілком певні результати розвитку, які проявляються у формуванні специфічних регіональних утворень – субрегіонів, у розвитку місцевого самоврядування, в економічних і соціальних параметрах функціонування поселень різного таксономічного рівня. Вона забезпечує високу ефективність суспільного виробництва, більш результативне розв'язання проблем територіального управління, соціально-демографічних проблем, проблем розселення, екологічних та інших проблем. Поняття “структурна перебудова регіонального розвитку” стосується відмінностей у характеристиках зростання як за видами економічної діяльності, так і за адміністративним поділом. В регіоні ці проблеми здебільше постають у формі запитань, що стосують-

ся нерівномірного розподілу доходів між адміністративними районами (субрегіонами), відмінностями у темпах зростання та рівнях безробіття, а також впливі цих відмінностей на поширення бідності, соціальних показників і соціального напруження. Питання регіонального розвитку є дуже серйозними, адже цілі галузі економічної діяльності стають нежиттєздатними в період трансформації економіки.

Регіональна політика щодо структурної перебудови економіки повинна враховувати, що розповсюдження господарської діяльності по окремих регіонах країни визначається факторами розміщення, а їх важливість змінюється у часі [5, 117].

Завданням цього дослідження є розробка рекомендацій регіональної влади щодо активізації політики структурної перебудови економіки регіону. Мета дослідження – вивчення регіональних проблем, оцінити наявні відмінності у рівнях розвитку субрегіонів Одеської області, ідентифікувати чинники, що впливають на ці відмінності та розглянути набутий в регіоні досвід у реалізації регіональної політики і структурна перебудова економіки регіону з урахуванням ринкових умов.

Одеська область, як і Україна в цілому, має субрегіональні відмінності в природних умовах, етно-лінгвістичних характеристиках та культурній спадщині. Згідно рейтингу інвестиційної привабливості регіонів, проведеному експертами інституту реформ, Одеська область займає 13-те місце, тому зрозумілим стає те, що в області необхідна структурна перебудова, яка пов'язано з реалізацією інноваційної стратегії її розвитку, зниженням енергоємності й матеріаломісткості промислового виробництва, закріпленням позитивних наслідків реформування АПК, забезпеченням загального приросту продукції, остаточним подоланням збитковості та зміцненням фінансового стану сільськогосподарських підприємств.

Складовими елементами сучасного регіонального розвитку виступають: природні та людські ресурси, інвестиційний потенціал, нові технології, історична спадщина, соціальний капітал, нові інститути (рис.1).

Головним у розвитку господарського комплексу області в подальшому повинні стати дії по нейтралізації негативних наслідків диспропорції в розвитку та розміщенні продуктивних сил, поліпшенні екологічної ситуації в місті Одеса та області, по-

Рис. 1. Складові елементи регіонального розвитку

кращенню життєвого рівня населення. Тому подальший економічний та соціальний розвиток регіону пов'язаний з поліпшенням стану довкілля, раціональним використанням природних ресурсів, на основі застосування економічних інструментів їх раціонального використання, здійснення на регіональному та місцевому рівнях невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення надійної екологічної безпеки.

На початок 2005 року основні фонди Одеської області оцінювались в 62,2 млрд. грн., що становить 5,9% від вартості основних фондів України. У їх структурі найбільшу питому вагу має транспорт і зв'язок – 25,5%, промисловість – 18,2%, на сільське господарство – 14,1%, торгівлю – 7,4%. Інвестиції в основний капітал, порівняно з 2002 роком, збільшилися на 167,1 млн. грн. і становили 507,3 млн. грн., що на 57,3% вище ніж у попередньому році.

У загальнодержавному та міжнародному поділі праці Одеська область є індустріально-аграрним регіоном, який спеціалізується на транспортному обслуговуванні. Показник ВДВ в розрахунку на душу населення становить 2136,0 грн., що перевищував середній рівень у державі на 2,6% [8]. Внаслідок різної динаміки виробництва в галузях економіки відбулись значні зміни структури валової доданої вартості.

Соціально-економічний розвиток області відбувається в досить складних умовах розбудови ринкової економіки України. Економічні процеси супроводжуються відчутними якісними перетвореннями, позитивними структурними змінами.

Економічні показники розвитку Одеської області серед регіонів України подано в таблиці.

Аналіз соціально-економічних показників області за десять років подано на рисунку.

Таблиця

Місце області серед регіонів України (за даними [8, 9])

Показники	2002 рік	2003 рік	2004 рік	Частка у загальному обсязі по Україні, %	Місце серед регіонів за значенням показника
Обсяг промислової продукції, млн. грн.	4416	6198	7228	2,6	10
Виробництво товарів народного споживання, млн. грн.	1650,7	2556,8	3247,5	4,3	9
у тому числі:					
продовольчі товари	942,6	1459,5	1854,3	4,5	9
непродовольчі товари	276,0	427,0	542,3	2,2	13
Виробництво продукції с/г, млн. грн.:	3277,1	3376,2	3569,2	5,3	6
рослинництво	2033,9	2096,0	2216,3	5,5	6
тваринництво	1243,2	1280,6	1353,7	5,0	7
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	2609,4	2911,0	5073,0	7,0	4
Перевезено вантажів автотранспортом, млн. т.	20,8	30,6	40,2	2,2	13
Прибуток від реалізації послуг, млн. грн.	4859,3	9780,4	10518	10,4	2
Експорт товарів, млн. д.	979,7	1553,9	1710,8	5,5	6
Імпорт товарів, млн. д.	1160,0	1282,9	1364,7	6,8	4

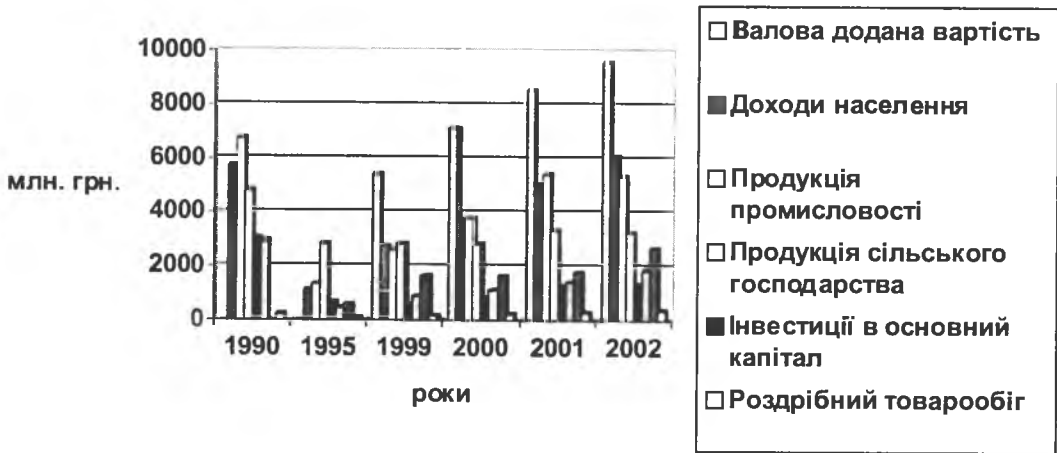

Рис. Основні соціально-економічні показники Одеської області (за даними [8])

Конкретними завданнями структурної перебудови економіки регіону є відносна незалежність від монополії зовнішніх поставок, валютно-фінансове самозабезпечення, підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, мінімізація витрат первинних ресурсів, шкідливих екологічних наслідків виробничо-господарської діяльності; скорочення виробництва з небезпечними і важкими умовами праці, ріст реального рівня народного споживання, покращення якості життя.

Специфіка сучасного виробничого потенціалу Одеси визначається особливостями природно-ресурсного потенціалу і спеціалізацією господарств області. Необхідною умовою поліпшення соціально-економічного стану в регіоні буде структурна перебудова господарського комплексу на принципах взаємоузгодження регіональних і загальнодержавних інтересів, спрямування значної частини інвестицій на розвиток перспективних галузей економіки та окремих підприємств, що випускають конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію.

Стратегічним напрямком розвитку регіональної економіки має бути подальший динамічний розвиток підприємництва, створення потужних регіональних систем, здатних трансформуватися у регіональні кластери (РК). тільки у цьому разі можливо об'єднати зусилля усіх сторін, які діють у цій сфері: держави, бізнесу, громади. Для запуску цього процесу необхідно добре вивчити феномен кластеру.

Головною ознакою й підставою створення кластерів є підвищення продуктивності залучених ресурсів, а головною рисою кластерів є

те, що вони охоплюють певну територію і є локальними формуваннями. Територія, або точніше, економічне оточуюче середовище кластерів стає важливим фактором розвитку, в значній мірі впливає на його конкурентні можливості, сприяє скороченню витрат виробництва, розвитку інноваційного потенціалу, підвищенню інвестиційної привабливості регіонів. Актуальним є питання, яку концепцію треба використати для запровадження кластерів у певній місцевості, як оптимізувати їх структуру, чи треба створювати додаткові структури, які результати повинні бути досягнуті в процесі їх діяльності, яка участь держави у функціонуванні кластерів. Ці та багато інших питань ще недостатньо вивчені і потребують спеціальних досліджень.

Кластери – це дійсно перспективна форма організації, але найголовнішою є та обставина, що з технологічної точки зору кластери сприяють темпам запровадження інновацій, визначають їх напрямок і тим самим створюють фундамент для майбутнього економічного зростання. Отже, теорія кластерів тісно пов'язана з концепціями інноваційного розвитку, з концепцією нової економіки.

Якщо казати про інвестиційну привабливість регіонів, то саме завдяки кластерам підприємства стають потенційно привабливими для іноземних інвесторів. Кластерна територіальна організація економіки регіону сприятиме розвитку спеціалізації, збільшенню масштабів і покращенню якості виробництва, залученню резервів, активізації економічного оточення, зменшенню витрат на виробництво, загальному підвищенню економічної ефективності, отриманню синергетичного ефекту. Кластери можуть

відігравати вирішальну роль у вирівнюванні економічного розвитку регіонів України.

IV. Висновки. В регіонах України з запровадженням кластерів з'являються можливості для вирішення проблем регіонального розвитку. До потенційних можливостей кластерного механізму слід віднести скорочення собівартості окремих видів промислової продукції, збільшення обсягів її виробництва, диверсифікації економіки регіону. В Одеській області є можливості створення кластерів в агропромисловому, морегосподарському, рекреаційному, фінансовому секторах [7, 241]. В Україні вже почалася кластеризація фірм. Певний досвід мається на Поділлі, де діють будівельний, туристичний і харчовий кластери. В Одеській області кластери можуть орієнтуватися не тільки на зовнішнього споживача, але й на внутрішнього, що буде сприяти перерозподілу цих транзитних коштів на користь місцевого бюджету.

Основою структурної перебудови, визначальним пріоритетом для регіону мають стати розробка та реалізація державної програми, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, утвердження регіону як високотехнологічної території. Завдання має реалізовуватися через нову стратегію промислово-інноваційної політики, запровадження надійної системи енергозабезпечення та енергозбереження. На це повинна бути спрямована структурна, бюджетна, фінансова макроекономічна і регіональна політика країни, окремих міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Таким чином, структурна перебудова економіки області сприятиме її подальшому розвитку у всіх галузях господарювання.

1. *Базилук Я.Б.* Умови формування конкурентоспроможності національної економіки України та шляхи її підвищення // Фінансова консультація. – 2000. – № 49-52. – С.43.

2. *Герасимчук З.В.* Комплексная оценка устойчивого развития регионов Украины // Экономика Украины. – №2. – 2002. – С. 34 – 42.

3. *Дьомін О.* Політика регіонального розвитку в умовах поглиблення ринкових реформ в Україні // Економіка України, № 6. – 2003. – С. 4 – 14.

4. *Чернюк Л. Г., Клиновий Д. В.* Економіка та розвиток регіонів (областей) України. – К.: ЦУЛ, 2002. – 644 с.

5. *Семенов В. Ф.* Структурна перебудова економіки регіону як необхідна умова розвитку інвестиційних процесів // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип.13. – 2003. – С. 115-119.

6. *Портер М. Е.* Международная конкуренция. – М.: Изд. Дом «Вильямс», 2001. – 495 с.

7. *Семенов В. Ф.* Сучасні форми розміщення продуктивних сил в контексті регіонального розвитку // Вісник соціально-економічного розвитку. – Вип. 11. – Одеса, 2002. – С. 239 – 242.

8. Статистичний щорічник Одеської області за 2003 рік. – Одеса: Головне управління статистики в Одеській області, 2004. – 491 с.

9. <http://www.odessa.gov.ua>.

In article theoretical problems of development of regional economy are considered. Necessity of application for regional development of clusters mechanism as progressive and the effective from of accommodation of productive forces is proved. Necessity of reorganization of regional economy for the development of investments is proved.

Баланюк І.Ф., Матковський П.Є.

ПОРЕФОРМЕННИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

Розглянуто природно-кліматичні умови, демографічну ситуацію, ресурсний потенціал суб'єктів господарювання в аграрному секторі Прикарпаття. Проаналізовано тенденцію виробництва валової продукції сільського господарства. Здійснено порівняння виробництва продукції в агроформуваннях та господарствах населення.

Ключові слова: сільське господарство, рослинництво, тваринництво, аграрні підприємства, господарства населення.

I. Вступ. Серед пріоритетних галузей економіки Івано-Франківської області важливе місце належить аграрному сектору. Сільське господарство є його важливою складовою. Володіючи третиною трудових та маючи в наявності понад 6 % матеріальних ресурсів області, воно виробляє більше 22 % валової доданої вартості. Для порівняння питома вага промисловості в цій структурі – 31 %, транспорту і зв'язку – 13 %, оптової і роздрібною торгівлі – 6 %, будівництва – 5 %, хар-